

Пушкар О. А.,
*кандидат юридичних наук, докторант
Державного податкового університету
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

На жаль, корупція та бюрократизм і надалі залишаються серйозними проблемами в нашій державі, вражаючи різні сфери діяльності органів влади. Це призводить до зниження довіри громадян та міжнародної спільноти до державних інституцій. Попри ухвалення низки антикорупційних законів, очікуваних результатів у боротьбі з корупцією поки що не досягнуто, а її рівень і негативний вплив на роботу органів влади залишаються високими. Особливо гострою є проблема корупції серед посадовців органів державної влади та місцевого самоврядування. Її руйнівний вплив на розвиток громадянського суспільства в Україні стає дедалі помітнішим і створює реальну загрозу національній безпеці країни [1, с. 108].

Кримінальна відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою є важливим елементом забезпечення правопорядку та боротьби з корупцією. Ця проблема має ключове значення для функціонування державного апарату, оскільки корупційні дії службових осіб підбивають довіру громадян до органів влади, створюють нерівність у доступі до ресурсів та послуг, а також сприяють поширенню інших злочинних проявів. У сучасних умовах розвиток правової держави неможливий без ефективного механізму притягнення до відповідальності осіб, які використовують своє службове становище для отримання неправомірної вигоди.

На думку О. В. Кришевича та С. І. Задніченка, запровадження кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, є одним із ключових елементів сучасної антикорупційної політики та реформування інституцій у боротьбі з корупцією. Пріоритетом роботи правоохоронних органів в Україні залишається протидія корупційним злочинам, вчиненим посадовими особами, зокрема таким, як прийняття пропозиції, обіцянки або отримання неправомірної вигоди [2, с. 71].

Подаючи криміналістична характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди, Е. О. Ушка-ненко, зазначає, що при розслідуванні фактів прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди ефективність досягнення цілей кримінального провадження залежить від раціонального поєднання процесуальних дій, організаційних і тактичних методів. Це вимагає комплексного підходу, що передбачає гармонійне поєднання кримінальної процесуальної форми провадження з її криміналістичним забезпеченням [3, с. 533].

Посилаючись на С. В. Самойленко, науковець зазначає, що більшість дослідників криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень визначає як: 1) інформаційну модель типових ознак певного виду (групи) кримінальних правопорушень; 2) ідеальну модель типових зв'язків і джерел доказової інформації; 3) вірогідну модель події; 4) систему даних (відомостей) про кримінальне правопорушення, які сприяють розслідуванню; 5) систему узагальнених фактичних даних, знання яких необхідно для організації розслідування; 6) систему особливостей виду кримінальних правопорушень, що мають значення для розслідування; 7) систему опису криміналістичних значимих ознак кримінальних правопорушень із метою забезпечення їх розслідування та запобігання тощо [3, с. 533–534].

Натомість, згадувані нами О. В. Кришевич та С. І. Задніченко, акцентують на важливості відмежування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою від суміжних складів кримінального правопорушення, що сприяє ефективному застосуванню норм кримінального права, адже помилки у кваліфікації можуть призводити до порушення принципу справедливості, що є основоположним у кримінальному правосудді. На їх думку, таке відмежування здійснюється за:

«1) суб'єктом: у випадку кваліфікації за ст. 368 КК України є службова особа згідно примітки 1 до ст. 364 КК України; за ч. 3 ст. 368-3 – службова особа юридичної особи приватного права, незалежно від організаційно-правової форми; за ч. 3 ст. 368-4 – перелічені у диспозиції цієї статті особи, а також інші особи, які здійснюють професійну діяльність у сфері надання публічних послуг;

2) предметом: у ст. 368 КК України може бути як конкретно визначених об'єкт матеріального світу, так і нематеріальний об'єкт (обіцянка чи пропозиція у його надання); ст. 368-5 КК України є виключно матеріальний об'єкт – актив, роботи або послуги;

3) об'єктивною стороною: спосіб у ст. 190 КК України (обман, родинні зв'язки, зловживання довірою) та ст. 368 КК України (використання службового становища);

4) суб'єктивною стороною: у ст. 368 КК України мотивами є здійснення саме суб'єктом з використанням свого службового становища

певних дій на користь надавача обіцянки, пропозиції або власне неправомірної вигоди; у ст. 369-2 КК України мотив впливу суб'єктом вчинення цього правопорушення (ним може бути у тому числі службова особа) на іншу особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [2, с. 75–76].

Відтак, кримінальна відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою є важливим механізмом забезпечення законності та правопорядку. Вона спрямована на запобігання корупційним проявам, які підривають довіру до державних інституцій та порушують принципи справедливості.

Натомість, кваліфікація дій службової особи залежить від об'єктивних і суб'єктивних ознак правопорушення. Зокрема, важливим є встановлення мети отримання вигоди, її характеру (матеріальний чи нематеріальний), а також факту наявності причинно-наслідкового зв'язку між діями службової особи та отриманою вигодою. Відсутність хоча б однієї з цих ознак може свідчити про інший склад злочину або навіть про відсутність складу злочину взагалі.

Список використаних джерел:

1. Конопельський В. Я., Бібік І. С. Запобігання корупційним правопорушенням в установах виконання покарань. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції; (Харків, 31 березня 2017 року). Харків : ХНУВС, 2017. С. 108–110.
2. Кришевич О. В., Задніченко С. І. Відмежування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою від суміжних складів кримінальних правопорушень та шахрайства. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Вип. 83: ч. 3. С. 71–76.
3. Ушканенко Е. О. Криміналістична характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 532–540.